

In Memoriam: Sakoentela Hoebba

De talentvolle schrijfster Sakoentela is heengegaan. Eigenlijk zou de Surinaamse vlag op 30 april 2021 halfstok moeten hebben gehangen. Suriname is op deze dag een getalenteerde auteur kwijtgeraakt. Haar heengaan is te vroeg, te vroeg voor de Surinaamse literaire wereld. We hadden nog zo kunnen genieten van haar pen-nenvruchten. Maar wie schrijft, die blijft (!) ...voor eeuwig, want Sakoentela Hoebba heeft ons twee mooie boeken achtergelaten waarin wij haar kunnen vieren, haar leven kunnen vieren. Fysiek is zij niet meer, maar haar geest (in haar kleine oeuvre) blijft!

Sakoentela Hoebba - Kalka (Wanica, 7 augustus 1958-30 april 2021) studeerde in 2013 samen met Iraida van Dijk en Karin Lachmising af aan de Schrijversvakschool Paramaribo. 'De lottowinnaar' is haar debuut en haar tweede (tevens laatste boek) is de jeugdroman 'Een schoolvakantie'. In 2015 zijn de boeken van Sakoentela Hoebba ('De lottowinnaar') en Iraida van Dijk ('Geen weg terug') gepresenteerd in de Openbare Bibliotheek (OBA) van Amsterdam. Deze debuten waren hun afstudeeropdracht. Uitgeverij In de Knipscheer in Nederland gaf de boeken uit. Volgens deze uitgeverij zond Hoebba in 2014 haar eerste manuscript van elf verhalen in. Zo verscheen in 2015 'De lottowinnaar'. Bij de presentatie van deze verhalenbundel in oktober 2015 in de OBA moest zij vanwege een chemokuur verstek laten gaan. Vorig jaar, 2020, kwam na een periode van tijdelijk herstel haar tweede boek uit, de jeugdroman 'Een schoolvakantie'. Hoebba mag getypeerd worden als een schrijfster die in de voetsporen van Bea Vianen is getreden. Beiden hebben heel precies (beeldend) middels hun taalgebruik de

cultuur en het leven van onder andere de nakomelingen van de Brits-Indische contractanten vastgelegd, in zowel poëzie als in proza (epiek).

Vianens gedichtenbundel 'Cautal' (1965, p.8) laat al direct een opmerkelijk taalgebruik zien. Eveneens lijkt het erop alsof Vianen als dichter profiteert van de ademruimte die in de poëzie in Nederland gecreëerd is door de Vijftigers: de vrijheid van vorm, en de door associaties gecreëerde beeldingskracht en zintuiglijkheid.

Mera diel, mijn hart
woorden maken buitelingen
padigeel, sindurood*
buigt de avond uit de sankh*

**) sindurood [sic]: vermiljoen, het rood dat Hindoestaanse vrouwen in de haarscheiding aanbrengen.*

(Noot JD: Het dragen van sindhur na de huwelijksvoltrekking is een traditioneel en cultureel gebruik. Van oudsher uit de vrouw met dit gebruik haar respect voor haar man en zijn lange leven. Dat is waarom weduwes geen sindhur dragen. De rode sindhur staat symbool voor het veelbelovende en de onschendbaarheid.)

**) sankh: grote schelp voor ceremoniële hoorn-geluiden.*

Het gaat in 'Cautal' om liefdesliedertjes, maar tegelijk wordt de psyché van de emigrant al duidelijk gesteld in de tegenstelling tussen liefde en liefdeeloosheid of scheiding. Die scheiding zien wij ook in het verhaal 'Sindhur' dat Hoebba evenals Vianen als motief gebruikt. De sindhur heeft in beide gevallen de functie van metafoor. Nána is overleden, waardoor Náni nu weduwe is geworden: haar sindhur dient weggewassen te worden. Ze is geen getrouwde vrouw meer.

Op de dag dat Nána overleed, brachten een paar vrouwen Náni naar de badkamer en wisten de sindhur weg. De rode kleurstof vermengde zich met de hete tranen van Náni en zocht daarna zijn weg in een kronkelige streep naar de afvoer. Dat was de laatste keer dat ik haar zag huilen. Zelfs bij de crematie van Nána hield ze haar ogen droog. Sindsdien werd het haar steeds dunner, steeds grijzer. Het zilveren busje met de sindhur zag ik nooit meer. Náni lachte ook nooit meer...'

(Uit: De lottowinnaar, verhaal Sindhur, p. 14).

Voor Sakoentela Hoebba

Neen, zij ligt daar niet koud.
Wij zijn koud achtergebleven.
Zij is nu vol van Gods warme liefde.
Het mysterie dat wij nooit zullen weten.
Een glimlach op haar gezicht,
als het meisje met de zwavelstokjes.
Iets tussen God en haar!
Wij zullen het nooit weten.

Saya Yasmine Amores

Met de natuur, plekken in en buiten Paramaribo, locaties als Nieuw Nickerie, Mariënborg, en Nieuw-Amsterdam associëren zowel Bea Vianen als Sakoentela Hoebba hun indrukken. Plaats is een belangrijk structurelement in hun werk.

Nieuw Nickerie
Wij wilden het toen al houden
Voor wat het was: Zandweg die je
meteen herkende
Aan de geur van oleander ...

(Bron: Vianen, Bea, 1986. Over de grens; gedichten 1976-1986. Haarlem: In de Knipscheer, pagina 52).

Dit gedicht wekt bij mij een nostalgisch gevoel op van een verleden dat verloren is. De zandweg zal niet meer bestaan en de geur van oleander zal ook niet meer zijn zoals hij werd opgesnoven. Bij dit gedicht zien wij dat Bea Vianen erin slaagt de stemmingen die de onmiddellijke omgeving bij haar oproept, aan ons door te geven. Ze doet dat niet door ons te vertellen, hoe zij (althans, de al dan niet biografische 'wij' die impliciet aanwezig is) zich voelt, maar ze laat ons dat zelf voelen, met als voornaamste middel een onverdunde beschrijving van de waarneming: tegelijk nauwkeurig, maar psychologisch nauwkeurig. Ze bezit, misschien wel meer dan wie dan ook, een inwen-

Voor Sakoentela Hoebba

Oh God, leid haar de weg
onze zonnestraal
die thans jouw hemelen Verlicht!
Doorbroke heeft zij
de wereld van grenzen.
Wat ooit zo dichtbij was
is nu een ver gezicht.
Wat ik ooit kon vasthouden
is thans,
slechts een handvol herinnering.
Verdriet brengt zoveel
gezichten met zich mee
geen één is nieuw
doch, de pijnen zijn
niet te betwisten.
Het is niet de afstand
maar het verlies
dat genadeloos
droefenis brengt.
Er zijn geen stemmen
geen sporen - waar zij is.
Het orkest van Godsengelen
is alleen voor haar oren
zwijzaam luistert zij ernaar!

Saya Yasmine Amores

dige voelspriet om af te stemmen op de landelijke uitstraling van het oude landschap in Suriname.

In het tweede boek van Hoebba, de jeugdroman 'Een schoolvakantie' roept de schrijver hetzelfde gevoel bij mij op. Deze jeugdroman is zo herkenbaar voor iemand die op boiti is opgegroeid! Het roept oude herinneringen op en wekt een nostalgisch verlangen. Haar beschrijving van het meloenenveld van buurman Armand is vlijmscherp. Door de woorden, de handelingen in het verhaal, ruik ik als het ware het meloenenveld, ook de geur van die djamoentak waarmee Armand zijn meloenenveld, dat in brand stond, probeerde te doven. De lucht van het verbrande gras zou ik evengoed ook gemakkelijk kunnen plaatsen.

Langzaam liep hij door de dichte rook de anderen tegemoet. De aanwijzingen werden in zeker vier talen gegeven en de jongens renden van links naar rechts. De een met een emmer water, de ander met een vuil verblijk djamoentakken. Hij zag buur Armand met een djamoentak staan die voor een deel was afgebrand.... Het duurde bijna een uur voordat hij het vuur had gedooft (p.30/31).

[Jerry Dewnarain]

Sakoentela Hoebba, De lottowinnaar. Verhalen. In de Knipscheer, 2015. ISBN 978-90-6265-885-5.

Sakoentela Hoebba, Een schoolvakantie. Haarlem: In de Knipscheer. 2020. ISBN 9789493214057.

Bea Vianen, Cautal. Paramaribo: Drukkerij Lionarons, Paramaribo, 1965. Bea Vianen, Over de grens; gedichten 1976-1986. Haarlem: In de Knipscheer. 1986. ISBN 9789062652310

Het open boek

van Roy Khemradj
Journalist

Wat ligt er momenteel naast uw bed?

Hans Valk; Over een Nederlandse kolonel en een coup in Suriname (1980), van Ellen de Vries. Tot nog toe heb ik er geen nieuwe dingen in gelezen. Het is een verdomd goed naslagwerk. Wie geïnteresseerd is in 25 februari 1980 vindt hierin alle bronnen.

Welk boek neemt u mee naar een onbewoond eiland?

Strafhok van Bea Vianen. Ik was eraan begonnen, maar slaag er niet in, in het verhaal in te dalen. Daar heb ik nog niet de innerlijke rust voor gevonden. Op een onbewoond eiland zal het veel gemakkelijker gaan om te kunnen verdwalen in haar personages. Het is een van onze klassiekers en het irriteert mij dat ik het nog niet heb gelezen zoals het gelezen moet worden.

Met welke schrijver zou u een avondje uit willen?

Met Anil Ramdas. Ik kon het goed vinden met hem. Ik heb weleens samen met hem in radio- of televisieprogramma's gezeten. Bij zijn verhalen over de multiculturele samenleving hing ik altijd aan zijn lippen. Zijn mooiste boek vind ik: *Paramaribo, de vrolijkste stad in de jungle*. Hij kan beeldend schrijven en sferen oproepen. Ik kijk zeer verlangend uit naar de dissertatie van Karin Amatmoekrim over hem.

Hoe komt u aan vers leesvoer?

Bijna alles over het onderwerp Suriname koop ik. Als ik een boek wil bespreken, vraag ik een recensie-exemplaar aan. Voor ik overweeg een boek privé te kopen, lees ik eerst de recensies. Recensenten zijn waardevolle gidsen.

Wat is uw favoriete leeshouding of -plek?

Mijn bed vind ik de prettigste plek om te lezen. Daar lees ik altijd voor het slapen gaan de krant. En daarop aansluitend een boek, tot het uit mijn handen valt. Als ik aantekeningen moet maken, lees ik aan een bureau.

Welk uitgeleend boek moet u nog steeds terugkrijgen?

Een toeristische gids van Paramaribo. Ik geloof oprecht dat die mensen het kwijtgeraakt zijn en ze hebben daar ook hun excuses voor aangeboden. Sindsdien leen ik nooit meer boeken uit.

Welk boek hoort eigenlijk niet thuis in uw boekenkast?

Alles wat ik heb verzameld in mijn journalistieke jaren hoort erin thuis. Daar ben ik wel trots op.

Aan welk boek bent u zelf bezig?

Aan de biografie van Frank Essed. Geen wetenschappelijk werk, want Eva Essed-Fruin heeft mij gevraagd een leesbaar boek te schrijven, opdat jongeren weten wie haar man was en wat hij heeft betekend voor de ontwikkeling van Suriname.

Wat zou iedereen gelezen moeten hebben?

Boeken die inzicht geven in onze recente geschiedenis vind ik een verademing. Soms komt die verademing uit onverwachte hoek. *Bouwen aan de wilde kust*, deel 2 van Hillebrand Ehrenburg en Marcel Meyer. Over de geschiedenis van de civiele infrastructuur in Suriname vanaf 1945. Het is een fantastische, kleurrijke encyclopedie.

Staan er collector's items in uw boekenkast?

Ik heb wel enkele mooie dingen - Surinaamse curiosa noem ik ze. Zoals het boekje *Suriname is Switti Sranan niet meer* van Denise de Hart met poëzie over de teloorgang van de Surinaamse revolutie. *Johan Adolf Pengel en de geest van zijn tijd* van Siegfried Werners. En een themanummer van Bank Notes, uit 1978, het personeelsblad van De Surinaamse Bank, *De Pers in perspectief*.

Ezelsoor of boekenlegger?

Een boekenlegger. Die krijg je hier in Nederland altijd mee als je een boek koopt. Maar ik heb een geheime sleutel om geen gedoe te hebben met boekenleggers: ik lees steeds 25 pagina's per keer...

CHANDRA
VAN BINNENDIJK

Een bijdrage vanuit de kerken Heilzame verwerking van het Slavernijverleden voor 'wit' en 'zwart'

In 2019 werd een programma met dezelfde naam georganiseerd door de Lutherse kerken, en deze vormden samen met de Evangelische Broedergemeente Amsterdam Stad en Flevoland en het Nationaal instituut Nederlands Slavernijverleden en erfenis (NiN-See) een werkgroep. Deze schreef een essaywedstrijd uit en het resultaat daarvan is dit boek, met daarin de winnende stukken, anoniem beoordeeld door een jury van deskundigen (met onder meer Michiel van Kempen, Egbert Boeker, Henna Goudzand e.a.). Het thema was: Het trans-Atlantische slavernijverleden en de rol van de kerken hierin, alsmede de doorwerking van dat verleden in het heden, waardoor de huidige generaties 'witte' en 'zwarte' Nederlanders de slavernij deel laten uitmaken van hun bewustzijn van de eigen geschiedenis; vervolgens dat bewustzijn een plaats geven in de Nederlandse samenleving en de trans-Atlantische verhoudingen.

Daarnaast is er in november van dat jaar een symposium georganiseerd en de twee lezingen die daar zijn gepresenteerd, zijn eveneens opgenomen. Ook droegen enkele predikanten stukken bij met helende woorden. Het derde en laatste deel van het boek bestaat uit vier voorbeelden van hedendaagse bijbeluitleg, uit kerkdiensten die in juli van dat jaar rondom Keti Koti zijn geprekeerd. Dit boek is een hedendaagse visie vanuit de kerken om het slavernijverleden en de verwerking daarvan in het heden te duiden.

De essaywedstrijd draaide rondom het thema van het boek en dit leverde zeer uiteenlopende bijdragen op. Eerder op de Literaire Pagina hebben we gerefererd aan het essay van Ruth San A Jong, dat bij de uitslag eind 2019 een eervolle vermelding kreeg. Een fragment van 'Schrijf God alsjeblieft met een hoofdletter G!': reflectie op een pseudo-christen' is toen in de Ware Tijd opgenomen. Na het juryrapport is het essay 'Over Peerke en het verdeelde verleden' van Herman Fitters opgenomen, wat zoals de titel al aangeeft, is opgehangen aan het leven van pater Peerke Donders uit Tilburg, die te Batavia in Saramacca voor de mensen met Hansen (lepra) zorgde en waarin de medemenselijkheid van de katholieke kerk is geschetst. Aangrijpend, omdat deze verschrikkelijke ziekte de lijders isoleerde van de samenleving, maar

ook voor diegenen die hen verpleegden.

In 'De nieuwe zendingsopdracht' buigt Ben Ipenburg zich over de diverse religies die zich met hun lidmaten een plaats in de Surinaamse samenleving hebben ingebed, met alle voor- en nadelen. Dit is verbonden met enkele postkoloniale theorieën en van daaruit zoekt de auteur naar een tegenverhaal, in de zin van een plaats binnen de huidige liturgie voor de slavernij-geschiedenis en de rol van de kerken. 'De vloek van Cham voorbij' van Ken Mangroelal is een persoonlijke reis vanuit een nazaat van Cham, de voorvader van de vermaledijde stam die uit het rijk Gods werd verbannen omdat hij zijn vader had uitgelachen. Cham is degene die de kerk lang heeft gebruikt om de slavernij te vergoelijken. Mangroelal schetst de geschiedenis van de slavenhandel, met een uitstapje naar De Stille plantage van Albert Helman. Toen er een einde kwam aan de jaren van marteling, lynchen en verkrachten, was dat een deel van het grote plan van God? Persoonlijk stel ik mij die vragen niet meer, want er spelen nog steeds drama's af op de wereld die voortkomen uit geldzucht en winstbejag. Helaas is het leed nog niet geleden.

Martijn Stoutjesdijk is tot winnaar uitgeroepen, met een moderne kijk op de zaak in 'De predikant in zijn rol als influencer in het slavernijdebat' en dat is interessant. Want natuurlijk was het zo dat de kerk vroeger van grote invloed was op de algemene meningsvorming van mensen en de acceptatie van zaken die nu niet bepaald christelijk kunnen worden genoemd. De auteur neemt als voorbeeld Otto Tank, die rond 1850 - in het aanzicht van de emancipatie- al behoorlijk commentaar leverde op de situatie in Suriname. Ook noemt hij Jacobus Capitein, die als zwarte theologie-student in zijn thesis de slavernij verdedigde, maar na terugkeer naar zijn thuis in West-Afrika de weg totaal kwijtraakte, verscheurd door zijn gevoelens. Nicolaas Beets, beter bekend vanwege zijn literaire werk, waaronder de Camera Obscura, was in Nederland ook een uitgesproken voorstander van emancipatie. Al deze personen waren van grote invloed op hun omgeving, zoals de kerk en individuele kerkleiders dat nu ook kunnen zijn.

Het symposium met diverse voordrachten maakt het

tweede deel uit van de bundel. Diverse deskundigen komen hier aan het woord. Glenn Helberg geeft in zijn artikel 'Door jouw liefde en de liefde van mijn voorouders gaat het goed' het omgaan met de dubbele moraal van de slavernij weer en de invloed die dat kan hebben op hedendaagse patiënten met psychische problemen. Vele verhalen die de auteur hoort in zijn spreekkamer hebben wortels in een traumatisch verleden. In 'Slavernijverleden, daar kun je niet omheen' geeft Alex van Stipriaan een - voor ingewijden wel bekend- overzicht van de slavernijgeschiedenis. Even raakt hij ook aan de weerstand vanuit de kerken voor het wintigeloof. Verder noopt hij de verschillende partijen om te luisteren naar elkaar, zodat heling kan plaatsvinden. Pearl Gerding geeft in haar verhaal ook een aanzet tot reparatie, waarbij ook de kerken een rol kunnen spelen. Diverse andere sprekers geven hun visie en aanbevelingen hoe verder, voordat het slotwoord met de wens dat de kloven worden beslecht, is uitgesproken door Urwin Vyent, directeur van het NiN-See.

Achter in de bundel geven de diverse preken een voorzet hoe deze kloven kunnen worden gedicht en welke rol daarbij is weggelegd voor de kerken, vanuit de boeken van de Bijbel. Hoezeer men vroeger met dat boek in de hand de slavernij verdedigde, hoezeer kan men nu met dat boek het systeem veroordelen en de mensen bij elkaar brengen.

Dit boek is een welkome aanvulling op de publicaties rondom het slavernijdebat en zal hopelijk voor de kerken een handleiding zijn om meer over deze vaak moeilijke en pijnlijke materie te praten binnen de kerkgemeentes, vooral in Nederland. Jammer genoeg is het boek niet in katernen ingenaaid, waardoor bij mijn exemplaar de bladzijden al losraken.

[Hilde Neus]

Boeker, Egbert, Roinde Doth, Urwin Vyent en Andreas Wohle (red.). Heilzame verwerking van het Slavernijverleden voor 'wit' en 'zwart'. Een bijdrage vanuit de kerken. 2019. z.p.: Stichting Lutherse Uitgeverij en Boekhandel. ISBN: 978-90-76093-58-1.